

VILÁG- TÖRTÉNET

9. (41.) évfolyam 2019. 4.

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **ANDREIDES GÁBOR**
MUSSOLINI ÉS A FASISZTA VEZÉREK
- **ALESSANDRO VAGNINI**
AZ OLASZ KÜLPOLITIKA ÉS MAGYARORSZÁG
- **JUHÁSZ BALÁZS**
A FASIZMUS KATONAPOLITIKÁJA
- **LÉNÁRT T. ANDRÁS**
A FASIZMUS VÁLTOZATAI SPANYOLORSZÁGBAN
- **FEJÉRDY ANDRÁS**
RÁKOSI MÁTYÁS, AZ OLASZ BALOLDALI PÁRTOK ÉS
A FASISZTA HATALOMÁTVÉTEL
- **SZEMLE**
SZILÁGYI ÁGNES JUDIT, MAXIMILIANO GABRIEL GREGORIO
CERNADAS, MIRJANA POLIĆ BOBIĆ, ZEIDLER MIKLÓS ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Stefano Bottoni,
Katona Csaba, Martí Tibor
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

9. (41.) évfolyam 2019. 4.

TARTALOM

100 éves a fasizmus (Andreides Gábor – Juhász Balázs)	497
<i>Tanulmányok</i>	
Andreides Gábor: Mussolini és a fasiszta vezérek	499
Pasquale Fornaro: A rezsim egyik „perifériája”. A Nemzeti Fasiszta Párt Szicíliában	513
Raoul Pupo: Olaszország peremén. A „határ menti” fasizmus	529
Alessandro Mazzetti: Az olasz hadiflotta és a fasiszta geopolitika a Földközi-tenger térségében	543
Alessandro Vagnini: Az olasz külpolitika és Magyarország. A liberálisból a fasiszta rendszerbe történő átmenet idején	557
Juhász Balázs: A fasizmus katonapolitikája és a magyarországi katonai kölcsönök	571
Lénárt T. András: A fasizmus változatai Spanyolországban	585
Murber Ibolya: A fasizmus ausztriai exportjának kezdetei. Bethlen és a Heimwehrek kapcsolati hálózata, 1927–1929	599
Fejérdy András: Rákosi Mátyás, az olasz baloldali pártok és a fasiszta hatalomátvétel	615
Egry Gábor: Konvergáló új nacionalizmusok? A magyar és az olasz nacionalizmusról	627
Pritz Pál: Személyiség és történelem. Benito Mussolini és Gömbös Gyula némely pályafordulójának példáján	639
<i>Szemle</i>	
Két luzo-brazil pályakép a fasizmushoz való viszonyuk tükrében (Szilágyi Ágnes Judit)	647
Nemzeti identitás és modernitás három, egymástól távol eső régióban. Latin-Amerika, Dél-Európa, Kelet-Közép-Európa, 1870–1945 (Maximiliano Gabriel Gregorio Cernadas – Mirjana Polić Bobić – Zeidler Miklós)	652
<i>Megemlékezés</i>	
In memoriam Simon István (1960–2019) (Andreides Gábor – Juhász Balázs)	667

Jelen számunkat Andreides Gábor és Juhász Balázs szerkesztette

CONTENTS

On the Centenary of Fascism (Gábor Andreides – Balázs Juhász)	497
<i>Studies</i>	
Gábor Andreides: Mussolini and the Fascist Leaders	499
Pasquale Fornaro: A “Periphery” of the Regime: The National Fascist Party in Sicily	513
Raoul Pupo: On the Borders of Italy: The “Frontier Fascism”	529
Alessandro Mazzetti: The Italian Navy and Fascist Geopolitics in the Mediterranean	543
Alessandro Vagnini: Italian Foreign Policy and Hungary during the Transition from a Liberal System to Fascism	557
Balázs Juhász: The Military Policy of Fascism and the Military Loans to Hungary	571
András Lénárt T.: Spanish Versions of Fascism	585
Ibolya Murber: Beginning of the Export of Fascism to Austria: Network of Bethlen and the Heimwehr Movement, 1927–1929	599
András Fejérdy: Mátyás Rákosi, the Italian Left and the Fascist Takeover	615
Gábor Egry: Converging New Nationalisms? On Hungarian and Italian Nationalism	627
Pál Pritz: Personality and History: On the Example of Some Career Turns of Benito Mussolini and Gyula Gömbös	639
<i>Book Reviews</i>	
Two Political Biographies: Marcello Caetano, Plínio Salgado in the Light of Their Relationship to Fascism (Ágnes Judit Szilágyi)	647
National Identity and Modernity 1870–1945: Latin America, Southern Europe, East Central Europe (Maximiliano Gabriel Gregorio Cernadas – Mirjana Polić Bobić – Miklós Zeidler)	652
<i>Commemoration</i>	
In memoriam István Simon (1960–2019) (Gábor Andreides – Balázs Juhász)	667

Két luzo-brazil pályakép a fasizmusoz való viszonyuk tükrében¹

A 2010-es évek második felében két feltűnést keltő politikai életrajz született brazil történések – Francisco Carlos Palomanes Martinho és Leandro Pereira Gonçalves – tollából. (Martinho kötete immáron angol nyelven is olvasható.) Ezen monográfiáknak közös újdonsága a luzo-brazil szemlélet, annak kihasználása, hogy a két személyiség életrajza jó lehetőséget kínál a portugál és a brazil eszme- és politikatörténet párhuzamos vizsgálatára, összefüggéseinek feltárására.

Leandro Pereira Gonçalves a brazil *integralimus*, illetve a korábban bizonyos leegyszerűsítéssel „latin-amerikai fasizmusoknak” nevezett mozgalmak kiváló ismerője. Könyvében a brazíliai integralisták vezéralakját, Plínio Salgadót mutatja be, akinek politikai gondolkodására döntő hatással volt a portugáliai emigrációban töltött idő. Az 1910–1920-as évek São Paulójában publicistaként elméleti munkáival készítette elő a latin-amerikai ország első tömegszervezetének létrejöttét, a nacionalista, tradicionalista és radikális *Ação Integralista Brasileira* (IAB) megalakulását (1932). Vargas autoriter Új Államának bevezetése azonban Salgado mozgalmának betiltását hozta, és az integralista vezér portugáliai emigrációba vonult (1939–1946), ahol leginkább elméleti tevékenységnek szentelte idejét. Gondolatrendszerében egyre erősödött a katolikus spirituális jelleg (a most bemutatandó politikai életrajz legfőbb vonulata a Salgado-művek elemzése). A Vargas-diktatúra bukása után hazatérve luzo-brazil identitását hangsúlyozta. Bár komoly politikai szerepet már nem játszott, hazájában Ant3nio de Oliveira Salazar portugáliai rendszerének legfőbb támogatójává, elkötelezett népszerűsít3jévé vált, és maradt élete végéig.

Francisco Carlos Palomanes Martinho az autoriter rezsimek és a korporativizmus nemzetközileg elismert kutatója. Salazar közeli munkatársának, politikai örökösének, rendszere továbbviv3jének, Marcello Caetanónak (miniszterelnök 1968–1974 között) portréját formálta meg közel 600 oldalas monográfiájában. Caetano az 1920-as években maga is közel áll az integralizmushoz, annak portugál változatához, és személyesen az egyik vezérhez, José Hipólito Raposóhoz. Ekkoriban figyelt fel Mussolinire is, főleg az foglalkoztatta, vajon a fasizmus képes-e ígérete szerint revitalizálni Olaszországot (a francia dekadencia ellenpontjaként). 1926-ban Caetano írt is erről az *Ordem Nova* (Új Rend) című lapban, retorikája figyelemre méltó, mintha csak Salazar hangján szólna: „*Olaszország próbál újjáéledni. Hátrahagyja a politikusok, az ócska jogászkodás és a szónoklatok nemzetet fert3z3, romboló elemeit, és kibontakozik egy erős állam, egy egységes, magabiztos és határozott nép, mely*

1 Martinho, Francisco Carlos Palomanes: *Marcello Caetano. Uma Bibliografia 1906–1980*. Lisboa, Penguin, 2016. 589 p. (Angolul: *Marcello Caetano and the Portuguese “New State”: A Political Biography*. Sussex Academic Press, 2018. 256 p.) Gonçalves, Leandro Pereira: *Plínio Salgado. Um cat3lico integralista entre Portugal e o Brasil (1895–1975)*. Rio de Janeiro, FGV Editora, 2018. 381 p.

tiszta és energikus hangját hallatja a nemzetek kórusában, kinyilatkoztatva férfias akaratát. (...) A Duce energiája megtisztította Itáliát a gyengítő elemektől.²

Az integralizmus vidékéről induló két politikussal kapcsolatban korábban gyakran felmerült a fasiszta jelző. A két monográfia újabb eredeti vonása, hogy árnyalják ezt az ideológiai viszonyt, új megvilágításba helyezik Mussolini és a faszizmus hatását a luzo-brazil közegekben, és sokkal inkább Salgado és Caetano gondolkodásmódjának originalitását hangsúlyozzák. „Azt kijelenteni, hogy az integralizmus hű másolata lett volna a faszizmusnak, nyilvánvaló tévedés” – írja Gonçalves, és arra figyelmeztet, hogy a francia *Action Française* és a luzitán (vagyis portugál) integralizmus sokkal nyilvánvalóbb hatást gyakorolt Brazíliában, mint az olasz példa. Aki iránt azonban valódi csodálatot érzett mind Salgado, mind Caetano, az António de Oliveira Salazar volt, a hosszú életű portugál tekintélyuralmi Új Állam (*Estado Novo*, 1933–1974) megteremtője és első számú vezetője, akit magát is gyakran illetik a fasiszta jelzővel a róla szóló könyvtárnyi irodalomban.

Salazar kezdetektől világhosszá tette, hogy rendszere nem követi a liberális demokrácia alapelveit és kérelhetetlenül szemben áll a kommunizmussal, ugyanakkor távolságtartó az európai totális államokkal szemben is. Bár személyi diktatúrát hozott létre, és ez többeknek, kortársaknak és az utókornak, belföldön és külföldön egyaránt, eszébe juttatta a politikai rokonságot más „erős rezsimekkel”, így az olasz faszizmussal is, Salazar mégis igyekezett elhatárolódni azoktól, elutasítva a párhuzamot a pogány (értsd: nem a kereszténység morális alapján álló) és erőszakos, hódító rendszerekkel. Az állam hatalmát nem tekintette korlátlanak. Az ő modelljében az államot a jognak és az erkölcsnek kell korlátoznia, a morális korlátokat pedig a keresztény erkölcs jelöli ki. Erre mind Caetano, mind Salgado katolicizmusa erősen rezonál.

A portugál Új Állam ideológiai alapjait azonban nem csak a keresztény gondolkodás határozta meg. Már az 1926-ban létrejött, Manuel Gomes da Costa és Óscar Carmona nevével fémjelzett lisszaboni katonai diktatúra, illetve az általa előkészített salazari rendszer is különböző politikai erőket integrált. Ezek közül a legfontosabbak: a kereszténydemokrácia, az integralizmus, amely a tradicionalista-nacionalista-monarchista, illetve az antidemokratikus-autoriter-korporativista elveket egyaránt kölcsönözte, és ezekhez járultak – minden távolságtartás ellenére – a portugál viszonyokra adaptált európai minták, főként Mussolini és Hitler rendszeréből (politikai rendőrség, kontrollált nyilvánosság stb.).

A luzitán integralizmus katolikus és monarchista értelmiségiek csoportosulásaként indult, kulturális szervezetként, amely szembeszállt a köztársasági mozgalom antiklerikalizmusával. Bölcsője a coimbrai egyetem volt, és intellektuális jellege végig megmaradt, ami Brazíliában is egyik vonzó vonásaként érvényesült. Nagy hatást gyakoroltak rá az *Action Française* és Charles Maurras gondolatai. A francia kultúra hagyományosan erős portugáliai (és brazíliai) befolyása mellett ebben szerepet játszott az is, hogy a mozgalom több monarchista tagja emigrációba – éppen Franciaországba – kényszerült a köztársaság kikiáltása (1910) után. A portugál integralisták zászlóbontását jelző első folyóiratok is külföldön jelentek meg, 1913 májusától (*Nação Portuguesa, A Monarquia, Aqui d'El Rei*). Az elméleti-irodalmi csoportosulásnak hamarosan politikai ambíciói lettek. Első önálló szervezete megalapítására 1916 áprilisában került sor. Ekkor a királypártiaktól függetlenül létrejött a Luzitán Integralisták Központi Gyűlése (*Junta Central do Integralismo Luzitano*). Az 1910-es években Plínio Salgado is valami hasonlóra készült São Paulóban, az önazonosságát kereső Brazíliában. Legfőbb fórumát a sajtó jelentette.

2 Idézi: Martinho, 2016. 118–119.

A luzitán integralisták vezető személyiségei António Sardinha, Hipólito Raposo és Alberto de Monsaraz gróf voltak. A szervezet alapvető célját a királyság visszaállításában és egy tradicionalista, organikus, nemzeti monarchia megteremtésében látta, antiliberalis és antiparlamentáris alapon. Egy rövid időre az ország irányításába is módjuk volt bekapcsolódni, mégpedig 1918-ban, mivel ekkor két integralista is bekerült Sidónio Pais kormányába. Az 1920-as évek elején a mozgalom vezetői megkísérelték az országos szervezet kiépítését, néhány regionális, városi és szakmai *junta* létre is jött. Ezzel párhuzamosan a vezetők pontosabb elméleti definícióra törekedtek, azonban szinte ugyanekkor megindult a belső egység felbomlása, valamint a külső politikai elszigetelődés. Salgadónak viszont a következő évtizedben Brazíliában sikerült egy több százezres tömegszervezet létrehozása, az AIB 1934–1935 folyamán mozgalomból politikai párttá alakult, és az 1938-as köztársaságielnök-választásra készülődött.

Portugáliában protofasisztának is nevezik Sidónio Pais rövid életű, rendszeralkotó törekvésekkel teli diktatúráját, mely a fasizmus megjelenése előtti, a császári Németország példáját figyelő kísérlet volt. Pais a berlini diplomáciai szolgálatból szenvedélyes németbarátként tért haza 1916 márciusában. Meggyőződésévé vált, hogy a császár megnyeri a háborút. 1917 decemberében politikai ambíciói és karizmatikus személyisége folytán sok honfitársa számára azt a messianisztikus vezetőt testesítette meg, akit szorult helyzetükben Sebestyén király óta már annyiszor vártak vissza a portugálok.

Pais hatalomátvételének előzménye volt, hogy 1917 nyarán ágazati sztrájkok és utcai zavargások hulláma söpört végig Portugálián. Afonso Costa kormánya hiába próbált úrrá lenni a helyzeten, a rendteremtés érdekében újra meg újra be kellett vetni a köztársasági gárda vagy a rendőrség egységeit. Az összecsapások után sokan börtönbe kerültek, de a szigor mit sem ért, mivel a lakosság zendüléseihez vezető kétségbeejtő életkörülmények nem változtak. A nagyvárosok élelmiszer-ellátása akadozott, gyakran még kenyérből is csak rossz minőségűt lehetett kapni, vagy azt sem, az árak pedig folyamatosan emelkedtek.

Nem lehet csodálkozni azon, hogy a december 5-i puccshoz, melynek vezetője Sidónio Pais őrnagy volt kadétjai élén, nemcsak más lisszaboni katonai egységek, hanem hamarosan az utca népe is csatlakozott. A „decemberiek forradalmát” (*revolução dezentrista*) irányító junta néhány nap alatt győzelmet aratott a kormányerők felett. José Norton de Matos hadügyminiszter azonnal lemondott, a külföldről éppen hazatérő miniszterelnököt, Afonso Costát december 8-án Portóban tartóztatták le. A köztársasági elnök, Bernardino Machado emigrációba kényszerült.

A sidonisták feloszlatták a parlamentet és szükségállapotot vezettek be. A történeti irodalom a sidonizmus politikai gyakorlatát gyakran – amellet, hogy protofasisztának titulálja – a salazarizmus előképeként kezeli, így későbbi minták alapján próbálja tipizálni. Álláspontunk ezzel szemben az, hogy a diktátor személyében nem egy érzékeny jövőbelátóval van dolgunk, aki már az 1910-es évek közepén megérezte a következő évtizedek „erős Európájának” tendenciáit, és főleg nem egy széles körben ismertté és elterjedté vált szabadalom ötletgazdájával. Sokkal inkább egy arisztokratikus és diktátor hajlamú (félig herceg volt, félig pedig condottiere – írta róla Raúl Brandão) politikai modernistával, aki a portugál bajok orvoslására új struktúrával kísérletezett, ihletet pedig saját jelenének leglátványosabb sikertörténetéből, a német példából merített.³ A német adottságokkal összehasonlítva Portugáliában mindazonáltal döntő elemek hiányoztak: a birodalmi-nagyhatalmi státusz ekkor

3 Nem véletlen, hogy David Birmingham nem a fasizmussal rokonítja, hanem „porosz stílusú rezsimnek” nevezi Pais rendszerét. Birmingham, David: *Portugália története*. Bp., 1998. 126.

már rég csak illúzió, és hol van a modern ipari erő? A sidonista Új Köztársaságnak nem maradt más, csupán az autokratikus döntéshozatali mechanizmus. Bár ez a politikai formáció rövid életűnek bizonyult, az erős prezidiális rendszerbe vetett bizalom hosszú időre gyökeret vert a portugál politikai gondolkodásban, kultuszát a salazari Új Állam is beépítette ideológiai rendszerébe. A Sidónio-portré bekerült az Estado Novo „szentjeinek” hivatalos galériájába. A diktatúra idején képét még a falusi előljáróságokon is szokás volt kiakasztani. Az autoriter rendszernek és Salazar személyének előfutárává és előképévé vált, és integráns része lett az 1974-ben megdöntött rendszer mitológiájának és dicső előtörténetének. A sidonizmus elemeiből a modernizmushoz való kötődés és az erős rezsim kultusza vissza-köszön Salgado és Caetano meggyőződésének egyes elemeiben is.

Míg Pais személye része lett a kultusznak, a portugáliai integralista mozgalom az *Estado Novo* létrejötte után mint politikai tényező fokozatosan teljesen háttérbe szorult. Az az ideológiai tartalom, amit az integralisták kölcsönöztek a salazarizmusnak, jelentkezett ugyan a rendszer önmeghatározásában, de nem lehetett kizárólagos. Rövidesen kiderült, hogy Salazar elsősorban kiegyezést kereső, pragmatikus politikus, aki korporatív államában az egypárti, konzervatív, tekintélyelvű, személyi diktatúra kiépítése után is igyekezett fenntartani a demokrácia látszatát, ráadásul az integralisták legfontosabb célkitűzését, a monarchikus államforma visszaállítását nem támogatta. A helyzet igen hasonlóan alakult Brazíliában is a Vargas-rendszer és az ottani integralisták között. Az 1937 végén bevezetett személyi diktatúra – amely szintén sokszor megkapta a fasiszta jelzőt – hamarosan megszabadult nemcsak bal-, de jobboldali ellenzékétől is.

A szakirodalom gyakran prefasisztának nevezi a portugál integralista Központi Gyűlést, amely egyébként 1933-ban feloszlatta önmagát. De ekkor, 1932-től helyét már egyre inkább Francisco Rolão Preto kékingeseinek úgynevezett nemzeti-szindikalista szervezete vette át a portugál politikai életben. Több történész véleménye szerint az új politikai formáció mintájául az európai fasiszta pártok szolgáltak, főként az olasz. De ezzel kapcsolatban maga az egykori pártvezér azt állította egy 1975-ös interjújában, hogy a luzitán integralizmus kibontakozásakor az olasz fasizmusnak még nem volt hatása Portugáliában. Marinho könyvében viszont arra is utal, hogy a hasonló tendenciák már európai elterjedésük előtt, 1914 és 1918 között megjelentek a portugáloknál.

Az integralista és a nemzeti-szindikalista mozgalom – bár a portugál politikai palettán szinte váltották egymást – karakterében mégis különbözött. Az előbbi elitista jellegű volt. Míg legitimitását a történelmi hagyománnyal (monarchia) kívánta megeremteni, addig utódja a tömeg mobilizálása, a karizmatikus vezető személye és a mozgalom erőszakos, katonai jellege által. Ebben Plínio Salgado tömegmozgalmára is emlékeztet. Gondoljunk csak az 1934-es „Katedrális téri csatára”, amikor tízezer zöldséges csapott össze a São Pauló-i Praça da Sén az ugyancsak ott demonstráló kommunistákkal.

A lisszaboni kormány – Caetano és Salgado idolként való vezetésével – először 1930-ban definiálta Portugáliát korporatív nemzeti államként, amit az integralisták még melegen üdvözöltek, de a továbbiakban egyre élesebben szembe helyezkedtek Salazzal, főként az Új Állam kereteinek alkotmányos rögzítése (1933) után. A miniszterelnök-diktátor eleinte együttműködési ajánlattal próbálta semlegesíteni egyre kellemetlenebbé váló bel-

politikai ellenfelét, és részben sikerült is integrálnia a Nemzeti Szövetség⁴ keretébe. Azonban a mozgalom még megmaradt, független töredékének 1934-es betiltása után végleg a barikád ellentétes oldalára került Salazar, illetve Rolão Preto. Olyannyira, hogy ez utóbbi 1935-ben részt vett az Estado Novo elleni eredménytelen katonai államcsínykísérletben, amit a puccs vezetőinek bebörtönzése, illetve száműzése követett. Ugyanígy jártak brazil elvbarátaik 1938–1939-ben.

Azok a különbségek, melyek megbontották a salazari rendszer és az integralisták, nemzeti-szindikalisták egyetértését, az alábbiakban foglalhatók össze. Egyrészt az integralista tervekben egy a monarchia hagyományaihoz szervesen kapcsolódó, antiparlamentáris rendszer szerepelt, melynek legitimitációját a tradicionalista nacionalizmus, a politikai és társadalmi szervezőelvet pedig a korporativizmus adta volna. Fontos szerepet szántak a helyi önkormányzatoknak, tehát az integralisták ellenzői voltak a centralizációnak, mivel a koronát elsősorban mint intézményt (és nem az uralkodó személyét) védelmezték, s így szembekerültek a személyi hatalmon alapuló tekintélyuralommal. Másrészt a két Új Állam, a fentiekkel éppen ellentétben, tekintélyuralmi köztársaság volt, ahol az első számú vezető – Salazar és Vargas – hatalma és döntési jogköre háttérbe szorította az intézményekét. Salazar integralista bírálói szerint nemzeti helyett állami korporativizmust vezetett be, a hatalom legitimitációja nem a tradícióra, hanem a vezető személyes tulajdonságaira épült, a tekintély mindenhatóvá vált. Igaz, a társadalom bizonyos fokú militarizálása (például a katonai jellegű ifjúsági szervezet, a *Mocidade Portuguesa* létrehozása 1936-ban) közel állt a kékingesek elképzeléseihez, azonban az integralisták által nagyra tartott helyi szerveződések e téren is háttérbe szorultak.

Szinte törvényszerű volt tehát, hogy az elvhű integralisták szembekerültek a salazarizmussal, melynek eklekticizmusát kifogásolták. Kritikájuk szerint az Új Állam megpróbálta összehétközíteni az állam önzését a korporativizmussal, a liberalizmust a szervezett nemzettel, a múlt halott elméleteit a jelen egész Európára kiható, izgalmas valóságával. Ez a kiegyezés elfogadhatatlan volt a legtöbb integralista számára, annak ellenére, hogy külsőségeik, melyek nagyon emlékeztettek az olasz és a német példára, beépültek az Új Állam szimbólumai közé.

A két monográfiából érdekesen rajzolódik ki, hogy a két integralista háttérrel induló intellektuel, Plínio Salgado és Marcello Caetano – aki a rendszere végét jelentő 1974-es forradalom után braziliai emigrációban fejezte be életét – miként hozta összhangba gondolatait és morálját Salazaréval, elfogadva a portugál Új Állam realitását.

Szilágyi Ágnes Judit*

4 União Nacional: 1930. július 30-án még a katonai diktatúra hozta létre. Aztán a salazarizmust támogatók széles bázisú tömegszervezeteként működött, mely egyedülként állíthatott jelölteket a további parlamenti választásokon, így gyakorlatilag az Új Állam egyetlen legális pártja lett, vagyis az Estado Novo voltaképpen egypártrendszerként működött. A pártot, bár tényleges átalakulást ez nem jelentett, 1970-ben, V. kongresszusán átkeresztelték, és Népi Nemzeti Akció (*Acção Nacional Popular*) néven működött tovább.

* A szerző az ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszéke habilitált tanszékvezető egyetemi docense (1088 Budapest, Múzeum körút 6–8., szaj@caesar.elte.hu).